

ضرورت بازنگری و افزایش سن ازدواج کودکان در قوانین ایران

کامیل احمدی¹

چکیده

ازدواج یکی از نهادهای مهم اجتماعی است که نقش حساسی بر تمام ابعاد زندگی انسان دارد و داشتن آمادگی لازم از نظر جسمی و روانی و اجتماعی برای آن ضروری است. به همین دلیل در قوانین حقوقی بسیاری از کشورهای جهان، حداقل سنی برای آن در نظر گرفته شده است. حداقل سن پذیرفته شده برای ازدواج بر اساس مفاد کنوانسیون های حقوق کودک و حقوق بشر 18 سال می باشد که دارای مقبولیت جهانی در بین اکثر کشورها می باشد. در صورتی که حداقل یکی از زوجین زیر این سن باشند، پدیده ازدواج زود هنگام یا کودک همسری اتفاق افتاده است. کشور ایران از جمله کشورهای عضو کنوانسیون حقوق کودک است اما شرط حداقل سن را رعایت نمی کند و بر اساس قوانین رسمی کشور، حداقل سن ازدواج 13 سال برای دختران - با مصلحت دادگاه زیر 13 سال- و برای پسران 15 سال است. میراث این قانون ناقص، رواج کودک همسری در ایران است. گسترش طلاق و کودک بیوه گی، افسردگی، خودکشی، فرار، روسپیگری، اعتیاد، محرومیت های اقتصادی و اجتماعی، زنانه شدن فقر و گسترش انحرافات اجتماعی از نتایج ازدواج زود هنگام می باشد. با توجه به آثار و عواقب ازدواج زود هنگام و بر اساس شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور و همچنین عدم بلوغ فکری و اجتماعی کودکان، ازدواج در این سن نادرست می باشد. با وجود مطالبه مکرر جامعه مدنی و فعالان اجتماعی، معضل ازدواج زود هنگام از سوی دولت مسکوت مانده است و گام موثری برای مقابله با آن برداشته نشده است. از مهم ترین علل ازدواج زود هنگام در ایران حمایت قانونی و حقوقی از پدیده کودک همسری می باشد. هنجارهای فرهنگی و سنتی زمانی که از حمایت قانونی و قضایی برخوردار باشند، تشدید شده و مقابله با آن بسیار مشکل خواهد بود. بنابراین ضرورت دارد که در قوانین مدنی و قضایی در باب ازدواج زیر 18 سال بازنگری شود و راه کارهای مناسب حقوقی و فرهنگی برای مقابله با آن ارائه گردد.

کلمات کلیدی: ازدواج زود هنگام، قانون مدنی، سن ازدواج، حقوق کودک

مقدمه

ازدواج مهمترین عرف و رسم معمول در تمام جوامع است که به دلیل نقش با اهمیت آن در فراهم سازی ساختار و زیربنای تشکیل خانواده و نیز گسترش نسل، به عنوان مهمترین و بنیادی ترین نوع ارتباط معرفی شده است (مظاهری و انصاری نژاد، 1388). ازدواج، پیمان مقدسی است که در میان تمام اقوام و ملل و در تمامی زمان ها و مکان ها وجود داشته است. ازدواج فرایندی است که تحت شرایط و مراسم قانونی، شرعی و عرفی برگزار می شود و عمل آن مورد پذیرش شرع، قوانین و تشکیلات اجتماعی می باشد (سیار و همکاران، 1391). ازدواج در صورتی برای نظام اجتماعی کارکرد مثبت دارد که در زمان مناسب و با فرد مناسب صورت بگیرد؛

1. محقق مردم شناس و محقق: kameel14@hotmail.com
<http://kameelahmady.com>

یعنی اگر زوجین در سن مناسب ازدواج نباشند و بلوغ فکری لازم برای تشکیل زندگی را نداشته باشند، مطمئناً توانایی انتخاب فرد مناسب را نخواهند داشت و نتیجه آن هم آسیب های فردی است که بر خود این افراد وارد می شود و هم تأثیرات اجتماعی که بر اثر این ازدواج گریبان گیر جامعه می شود که از بیماری های جسمی و روانی و نارضایتی از زندگی زناشویی گرفته تا نرخ پایین مشارکت اجتماعی و جامعه پذیری ناقص در خانواده که خود آثار فردی و اجتماعی فراوانی دارد بر این مبنا سن ازدواج یکی از شاخص های مهم برای ارزیابی میزان سلامت و بهداشت جسمی و روانی افراد یک جامعه محسوب می شود (مرادی و صفاریان، 1391). از دیدگاه جامعه شناختی آرامش و امنیت در یک جامعه، نتیجه ازدواج سالم و بهنگام و محیط آرام بخش خانواده است. از آنجایی که ازدواج عامل پیدایی خانواده است ولی ازدواج زود هنگام کودکان یا کودک همسری می تواند منجر به بروز اختلالاتی در پیدایش و شکلگیری خانواده های جدید و همچنین خود شخص گردد (ابراهیمی و فخرایی، 1394). تولد، ازدواج و مرگ سه واقعه ی مهم زندگی انسانهاست. در بین وقایع یاد شده تنها مقوله ی ازدواج انتخابی است. ازدواج در تمام طول تاریخ جزء حقوق قانونی افراد بوده در حالی که بسیاری از دختران و پسران از حق انتخاب در زمینه ی ازدواج برخوردار نبوده و مجبور می شوند که در سنین پایین ازدواج کنند. گر چه آنها ممکن است در مراسم ازدواج رضایت خود را اعلام کنند ولی به خاطر سن و سال کم عملاً درک درستی از ازدواج نداشته و موافقت آنها ناشی از شرایط پیرامونی است (کرد زنگنه، 1390).

از منظر شمار زیادی از کارشناسان، کودک همسری یا ازدواج زود هنگام بر زندگی کودکان اثر گذاشته و آن را با تبعات آسیب زای سلامتی، پیچیده تر کرده و در هر سطحی از توسعه، رشد و تعالی فردی را تحت شعاع خود قرار می دهد. در برخی کشور های در حال توسعه، ازدواج زود هنگام یک ابزار اقتصادی تلقی می شود که می تواند وضعیت اقتصادی خانواده را بهبود بخشد، می تواند پیوندهای خانوادگی را تحکیم بخشیده و تضمینی برای باکری دختران قبل از ازدواج باشد که امیال جنسی ایشان را کنترل می کند و می تواند مانع از رسیدن دختران به سنی شود که جذابیت جنسی شان به عنوان همسر تحلیل رود (المو، 1386). از طرف دیگر مشکلات بگرنج مربوط به بارداری و وضع حمل از عمده ترین دلایل مرگ و میر دختران در سنین 15 الی 19 سالگی است (صندوق جمعیت سازمان ملل، 1391). ازدواج زود هنگام یا کودک همسری، به هر نوع ازدواجی در زیر سن 18 سالگی اطلاق می شود (یونیسف، 1380). بر اساس مفاد کنوانسیون حقوق کودکان²، کودک به کسی اطلاق می شود که در سنین تولد تا هجده سالگی قرار دارد. اما در برخی کشورها این سن بسته به قوانین خاص آن کشور متغیر است. صندوق جمعیت سازمان ملل³ ازدواج کودکان را به هر نوع ازدواج در زیر سن 18 سال قبل از اینکه دختر به لحاظ جسمی و روانی آمادگی پذیرش مسئولیت های زناشویی و بچه داری را داشته باشد، اطلاق می کند. سازمان بهداشت جهانی⁴ کودکی را تا سن 15 سالگی تعریف کرده است. بر همین مبنا در مواردی که کودک در زیر این سن قرار دارد، ازدواج زود هنگام کودکان رخ داده است؛ ازدواجی که توسط پدر یا پدربزرگ کودک از جانب وی شکل گرفته و در آن توجهی به حداقل سن قانونی ازدواج نشده است (احمدی، 1395).

کودک همسری از هنجار های سنتی و متعارف برخاسته و در مناطق شهری و بیشتر در مناطق وستایی رواج دارد. کودک همسری در تاریخ بشریت یک پدیده نوظهور نیست و هم اینک توجه عموم، از جمله خانواده ها و نیز محققان، گروه های مدافع حقوق کودکان، سازمان های غیر دولتی و بسیاری از نظام های سازمان مللی را به

² . Convention of Rights of the Child

³ . UNFPA

⁴ .WHO

خود جلب کرده است. بدون شك سرمایه گذاری اجتماعی بر روی دختران، بسط سرمایه های اجتماعی و اقتصادی آنها و تضمین دسترسی شان به خدمات آموزشی و بهداشتی نشان روشنی از برابری جنسیتی است که موجبات شکوفایی جوامع قوی تری را فراهم می کند. بنا به تحقیقات انجام شده، تحصیلات عمدتاً به عنوان عاملی جهت جلوگیری از ازدواج زود هنگام در نظر گرفته می شود (یونیسف، 1383). زنان تحصیل کرده معمولاً سالم تر و در عرصه های بازار کار فعال ترند، درآمد بیشتری اخذ می کنند، فرزندان کمتری دارند و در مقایسه با زنانی که فاقد تحصیلات یا دارای تحصیلات پایین هستند، خدمات آموزشی و بهداشتی مناسب تری را برای فرزندان خویش مهیا می کنند (کلاگمن و همکاران، 1393).

پدیده کودک همسری يك موضوع جهانی است؛ اما آمارها و نسبت های آن، هم درون مرزهای يك کشور و هم در میان جوامع مختلف، متغیر است. با این حال به لحاظ درصد های نسبی، بیشترین میزان کودک همسری در مناطق روستایی آفریقای جنوبی و جنوب آسیا رخ می دهد (یونیسف، 1392). عطف به حمایت و توجه جهانی به این پدیده، سطح ازدواج زود هنگام به طور کلی رو به کاهش گذاشته است، هر چند درصد چشمگیری از کودکان هنوز در زیر سن قانونی جامعه خود ازدواج می کنند. يك مثال روشن و برجسته از این پدیده، جامعه ایران است. از منظر جنسی و حقوق بشری عمل ازدواج زود هنگام کودکان پیامد بدیهی سرکوب جنسی و اعمال مخرب سنتی است که به نگهداشت نابرابری های جنسیتی و سرکوب بیشتر می انجامد. از علل اصلی مسئله بخرنج ازدواج زود هنگام در جهان در حال توسعه افزایش سطح فقر، فقدان دانش و تحصیلات و تبعیت از الزامات فرهنگ مردسالارانه و باور هایی است که به اشتباه حمایت و محافظت از دختران را در واداشتن شان به ازدواج های ناخواسته می باشد. متأسفانه با وجود پیامدهای جسمانی و تبعیض پایدار در حق دختران جوان، قدم های اندکی برای خاتمه عمل ازدواج زود هنگام کودکان در ایران برداشته شده است. با استناد به ساختار دینی حاکم بر ایران، بلوغ و شروع اولین عادت ماهانه به عنوان آستانه انتقال از کودکی به بزرگسالی در نظر گرفته می شود. رسیدن به این آستانه فیزیکی و بیولوژیکی به معنای صلاحیت فرد برای ازدواج، صرف نظر از سن واقعی او می باشد. اگرچه ازدواج زود هنگام به هر دو دختران و پسران خردسال اطلاق دارد، اما واقعیت تلخ جامعه، دال بر این است که عواقب و اثرات پدیده کودک همسری برای دختر بچه ها به مراتب جدی تر و خطرناکتر است. هر چند در نبود مطالعات مستقل و معتبر در خصوص کودک همسری در ایران، اطلاعات اندکی در این باره در دسترس است، آمار رسمی و دولتی ایران حاکی از این است که سالانه ده ها هزار دختر و پسر زیر سن 18 سالگی توسط خانواده هایشان و ادار به ازدواج می شوند. شمار واقعی این کودکان در حقیقت بالاتر از این آمارهاست. برخی از خانواده ها در ایران ازدواج سنین پایین را ثبت نکرده و یا به صورت غیرقانونی به ثبت می رسانند. در ایران بنا بر آمار موجود از سال 1385 تا نیمه اول سال 1394 تعداد 890 هزار دختر زیر 18 سال ازدواج کرده اند که در این بین دخترانی نیز بوده اند که زمان ازدواج شان زیر 10 سال بوده است. همچنین در 9 ماه اول سال 1395 29.710 دختر زیر سن 18 سالگی ازدواج کرده اند. این نوع ازدواج در خانواده های ایرانی در نتیجه ریشه دار شدن فقر و میل والدین به کنترل روابط دخترانشان بوده است (احمدی، 1395).

به دلیل اهمیت ازدواج و نقش آن در جامعه، در قوانین حقوقی بسیاری از کشورهای جهان حداقل سنی برای آن در نظر گرفته شده است. بر اساس تعریف سازمان جهانی بهداشت و کنوانسیون حقوق بشر و حقوق کودک، ازدواج زیر 18 سال جزء ازدواج کودکان تعریف شده است. بر همین اساس و با توجه به کنوانسیون حقوق کودک و سامان جهانی بهداشت، در این تحقیق از منظر حقوق و قوانین ایران بر اساس یافته های میدانی در باب میزان شیوع ازدواج و طلاق کودکان در ایران در تلاش برای پاسخگویی به این پرسش هستیم که چرا بازنگری و افزایش سن ازدواج کودکان در قوانین ایران ضرورت و اهمیت دارد.

گفتار اول: عوامل موثر بر کودک همسری و آثار آن

در طول دهه گذشته تحقیقات قابل توجهی در مورد ازدواج کودکان صورت گرفته است که سعی بر فهم و مبارزه با این پدیده و تحلیل بر خي عوامل موثر در آن و نیز پیامدهایش داشته اند (کلاگمن و همکاران، 1393). پدیده کودک همسری از بطن تحقیقاتی که درباره نقض حقوق زنان انجام شده است - از جمله تحقیق پیشین نگارنده⁵ -، مورد توجه جامعه شناسان و مردم شناسان و محققان قرار گرفته است. مطالعات مطرح می کنند که هنجارهای اجتماعی و فرهنگی از جمله هنجارهای مربوط به مذهب، بر سنی که از دختران انتظار می رود ازدواج کنند تاثیر می گذارد. به علاوه، وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سطح تحصیلات و زمینه اجتماعی بر احتمال ازدواج زود هنگام يك دختر دخالت دارند. در خصوص بافتاری که در آن خود دختران به شخصه تصمیم به ازدواج می گیرند، اطلاعاتی در دست نیست. محققان زیادی تلاش کرده اند که فعالانه با مسأله همسران جوان سروکار داشته باشند، با این حال همانطور که یونیسف در گزارش "ازدواج زود هنگام، همسران خردسال⁶" در سال 1380 مطرح کرد، بنا به پیچیدگی این مسأله، هنوز ازدواج کودکان به عنوان يك مشکل فراگیر به حیات خود ادامه می دهد (یونیسف، 1380). تحقیقات نشان داده است باورهای مذهبی که ازدواج کودکان را مجاز می شمارد زمانی که تبدیل به قوانین رسمی کشوری بشوند این امر را تجدید می کند. در جنگ ها و نزاع ها در سطوح قومی و قبیله-ای تا ملی و بین المللی ازدواج راهی برای برون رفت از وضعیت موجود به ذهن متبادر می شود و تنها چیزی که نادیده گرفته می شود سن قانونی و بلوغ ذهنی کودکان می باشد. تحصیلات پایین و ترک تحصیل از عواملی است که خود نه تنها عامل ازدواج کودکان است بلکه موجب ترک تحصیل در میان کودک همسران می شود. خانواده های متلاشی و نامنسجم از عوامل دیگری هستند که منجر به ازدواج زود هنگام کودکان می شود. مسایل اقتصادی و فقر همیشه از مهم ترین فاکتورهایی بوده است که از ازدواج به عنوان یک مبادله اقتصادی یاد کرده است. فقر باعث می شود برخی خانواده دختران خود را در سن کم به ازدواج افرادی غالباً مسن در بیاورند. بر این مبنا می توان گفت کودک همسری متاثر از هنجارهای فرهنگی، شرایط اجتماعی و عوامل اقتصادی می باشد.

ازدواج زود هنگام کودکان، امنیت، پیشرفت و سلامت عاطفی کودکان را به مخاطره می اندازد. ازدواج زود هنگام حکم به پایان ناگهانی کودکی داده و با بازداشتن کودکان از رشد فیزیولوژیکی و جسمی لازم برای آمادگی ذهن و جسم و فکرشان برای تبدیل شدن به همسرانی بالغ، والدینی آگاه و در کل شهروندانی کنشگر، آنها را با بی رحمی به دنیای بزرگسالی هل می دهد. ازدواج در سنین کودکی با مسیر طبیعی این رشد تناقض دارد. این دختران جوان نه کودک اند و نه بزرگسال. زیرا مانند يك بزرگسال به نظر می رسند ولی هنوز از نظر قدرت تصمیم گیری و استقلال درونی دچار کمبود هستند. ازدواج کودکان هویت آن ها را مخدوش ساخته و ایشان را به غلط بزرگسال می نامد. زندگی آن ها بدون دنیای مردان لنگ خواهد ماند، دنیایی که آن ها دیگر نه يك دختر بچه اند و نه يك زن. با قرار دادن بچه ها در نقش بزرگسالان، کودک همسری تغییراتی را در نسل های حال و آینده تحمیل می کند، از نظیر بارداری های متعدد، محدودیت دسترسی به تحصیلات، تبعیض و ظلم بر مبنای جنسیت به حوزه تفکر گروهی نفوذ کرده و به نسل بعد منتقل می شود. بارداری های ناخواسته دختران را به سمت

⁵ . به نام سنت: پژوهشی جامعه در باب ختنه زنان در ایران (نشر شیرازه: 1395)، تحقیق پیشین نگارنده بوده است. وی در این تحقیق به بررسی عوامل فرهنگی و مذهبی که موجب ختنه زنان و نقض حقوق جنسی آنها می شود، پرداخته است و استدلال می کند که ختنه دختران یکی از عواملی است که منجر به ازدواج زود هنگام می شود. گزارش تحقیق در سایت شخصی نگارنده موجود می باشد: <http://kameelahmady.com/> . همچنین کتاب بنام سنت به زبان انگلیسی نیز به چاپ رسیده است:

Ahmady, K. (2016). In the Name of Tradition: Female Genital Mutilation in Iran. Uncut voices publishing
<https://www.amazon.com/Name-Tradition-Female-Genital-Mutilation>

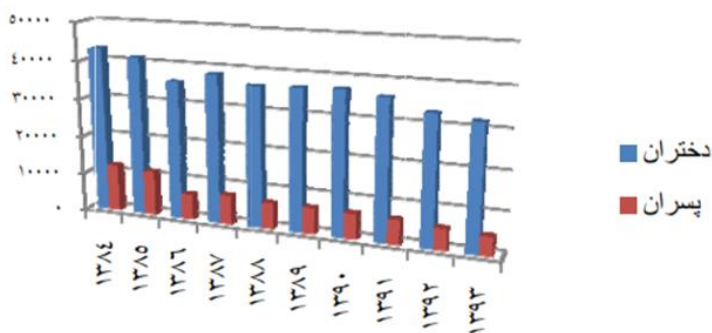
⁶ . Early Marriage, Child Spouses

سطوح بالاي استرس هاي جسمي و روحي سوق مي دهد، زيرا بدن و ذهن آن ها براي بارداري آماده نيست. ازدواج کودکان دروازه اي به زايمن هاي پرخطر و متعدد است. فشار زيادي به دختر براي اثبات قدرت بارداري و باروري به فاميل، همسر و جامعه وارد مي شود، حتي قبل از اينکه او توانايي تکميل رشد جنسي و جسمي خود را داشته باشد، و حتي پيش از آنکه بلوغ عقلي، روان شناختي و عاطفي لازم براي بارداري و قبول مسئوليت يك زندگي جديد در ايشان شکل گيرد. بارداري هاي مکرر و زود هنگام مي تواند باعث جراحت هميشگي و تضعيف کننده سلامت و بقاي مادر و بچه شود (احمدی، 1395). در کشورهای مثل ايران که رواج اين پديده به وفور مشاهده می شود، به دلایل مختلف فرهنگي و اجتماعي و ديني مسکوت مانده و ازسوی مسئولین دولتي مورد بررسی جدی قرار نمی گيرد. در گفتار بعدی به بررسی ميزان شيوع ازدواج و طلاق کودکان می پردازيم. يافته های ميدانی نشان داده است که ميزان ازدواج کودکان در ايران نيز روندی کاهش داشته است اما ميزان اين نوع ازدواج چشمگير و فراوان است و از سوی ديگر معضل و آسيب طلاق کودکان نيز در حال افزايش است.

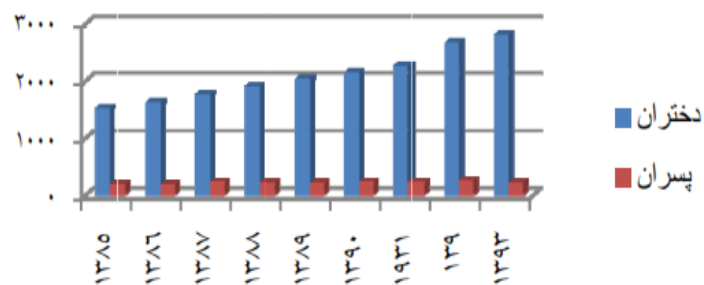
گفتار دوم: ميزان شيوع ازدواج و طلاق کودکان در ايران

يافته های پژوهش پيشين نگارنده با عنوان طنين سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زود هنگام در ايران⁷ نشان داده است که ازدواج و طلاق کودکان در هفت استان (1 خراسان رضوی، 2 آذربايجان شرقی، 3 خوزستان، 4 سيستان و بلوچستان، 5 آذربايجان غربی، 6 هرمزگان و 7 اصفهان) بيشترين فراوانی را به خود اختصاص داده است. نگارنده در پژوهش طنين سکوت به بررسی چرایی رواج ازدواج زود هنگام کودکان پرداخته است. براساس داده های اين پژوهش ميزان شيوع ازدواج و طلاق زود هنگام در ايران به شرح ذيل می باشد.

1- استان خراسان رضوی

نمودار 1. ميزان ازدواج زیر سن 18 سال در دهه گذشته در استان خراسان رضوی

نمودار 2. ميزان طلاق زیر سن 18 سال در دهه گذشته در استان خراسان رضوی

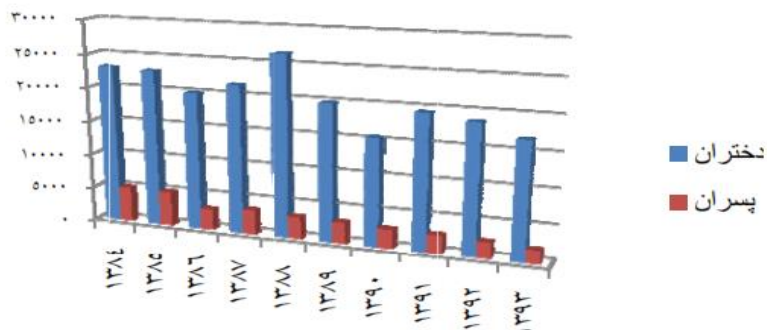
نسبت ازدواج زود هنگام کودکان در دهه اخير در استان خراسان رضوی حاكي از اين است که سهم ازدواج کودکان در مجموع ازدواج هاي هر ساله، همواره بيش از 35 درصد بوده است. نمودارها نشان می دهد ازدواج کودکان در اين منطقه در دهه اخير رو به کاهش است اما ميزان طلاق کودکان رو به افزايش است. همچنين

7. احمدی(1395)، طنين سکوت: پژوهشی جامع در باب ازدواج زود هنگام در ايران، تهران نشر شيرازه. اين کتاب با زبان انگليسی نيز به چاپ رسيده است:

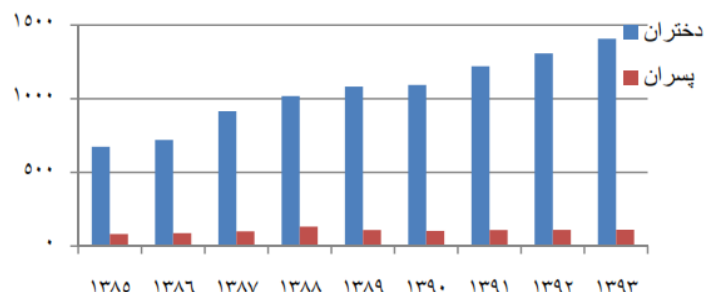
7.Ahmady, K(2017). An Echo of Silence: A Comprehensive Research Study on Early Child Marriage in Iran. Novapublishing. www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=62825

میانگین ازدواج و طلاق کودکان دختر بیشتر از پسران است. خراسان رضوی دارای بیشترین آمار ازدواج زودهنگام در ایران می باشد

2- آذربایجان شرقی

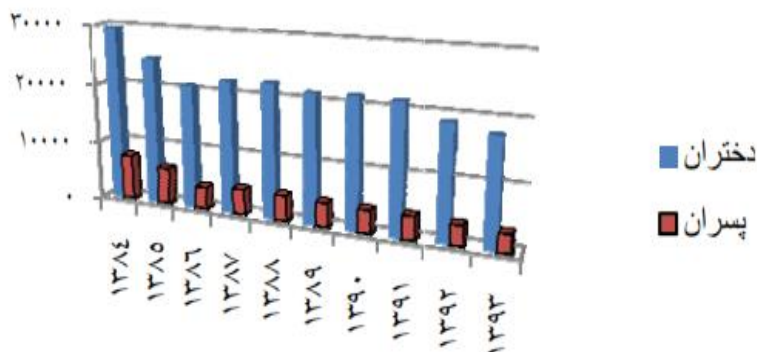
نمودار 3. میزان ازدواج زیر سن 18 سال در دهه گذشته در استان آذربایجان شرقی

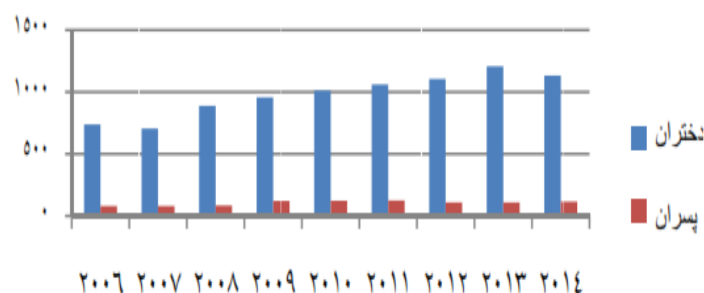
نمودار 4. میزان طلاق زیر سن 18 سال در دهه گذشته در استان آذربایجان شرقی

در آذربایجان شرقی در دهه اخیر سهم کودک همسری هیچگاه کمتر از 30 درصد از ازدواج کلی در تمام سنین نبوده است. در طول دهه گذشته ازدواج کودکان به لحاظ نرخ و فراوانی آمار بالایی را دارا بوده که در سال های اخیر روند نزولی داشته است. همانطور که نمودار 3 و 4 نشان می دهد به موازات کاهش کودک همسری، طلاق کودکان در حال افزایش است. سالانه شمار بیشتری از کودک عروسان و کودک دامادان ادامه زندگی مشترک را غیر عملی می دانند و در همان سنین پایین طلاق می گیرند

3- استان خوزستان

نمودار 5. میزان ازدواج زیر سن 18 سال در استان خوزستان

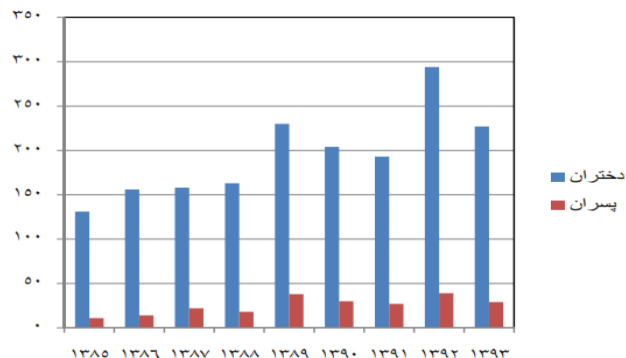
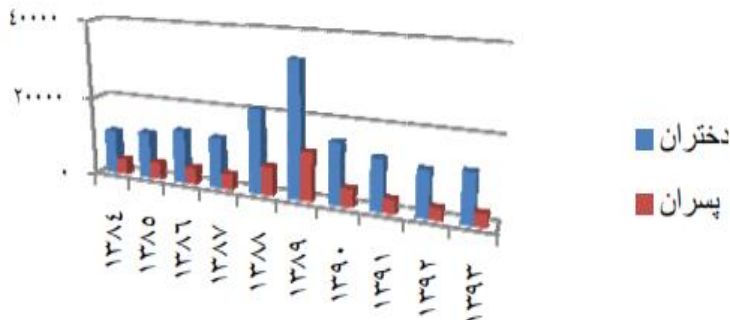

نمودار 6. میزان طلاق زیر سن 18 سال در استان خوزستان

ازدواج زودهنگام کودکان در استان خوزستان، کاهش سالانه آهسته ای را نشان میدهد. درصد کلی رواج ازدواج کودکان همواره 30 تا 40 درصد از مجموع ازدواج های استان را به خود اختصاص داده است. مانند سایر استان های دیگر، روند کودک همسری در خوزستان نیز رو به کاهش است. همانطور که نمودارها نشان می دهند برخلاف ازدواج زود هنگام که رو به کاهش است، هر ساله شمار بیشتری از کودکان در گوه های سنی زیر 18

سال طلاق می گیرند و کودک بیوه محسوب می شوند. در اینجا نیز، دوباره این مسئله زنان را بیشتر از مردان قربانی می کند.

4- استان سیستان و بلوچستان

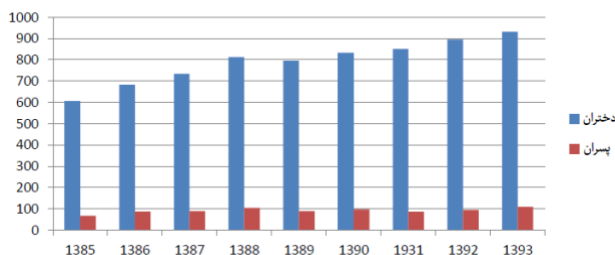
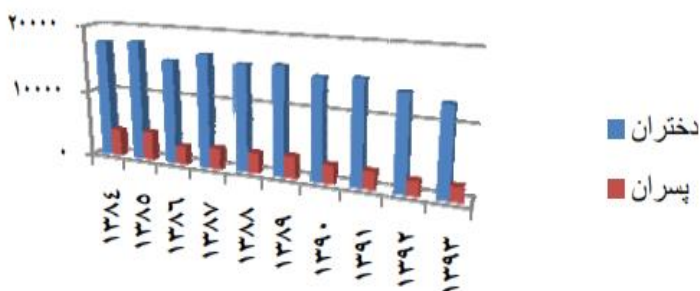

نمودار 7. میزان ازدواج زیر 18 سال در استان سیستان و بلوچستان

نمودار 8. میزان طلاق زیر 18 سال در استان سیستان و بلوچستان

ازدواج زود هنگام کودکان در سیستان و بلوچستان در هر سال کمتر از 40 درصد نبوده است. نمودار افزایش کودک همسری در ده سال گذشته با چرخشی روبه پایین در سال 1389 تا سال 1393 را نشان می دهد. این افزایش تدریجی و کاهش ناگهانی برای هر دو جنس از سال 1390 به بعد صادق است. نرخ طلاق در استان سیستان و بلوچستان در مقایسه با سایر استان ها، فراوانی و تکرار پایین تری را نشان داده است. زمینه های مذهبی و محرومیت استان همراه با سبک زندگی قبیله ای منجر به سطح پایین رواج طلاق در این منطقه شده است. این نرخ در سال های اخیر افزایش یافته است.

5- استان آذربایجان غربی

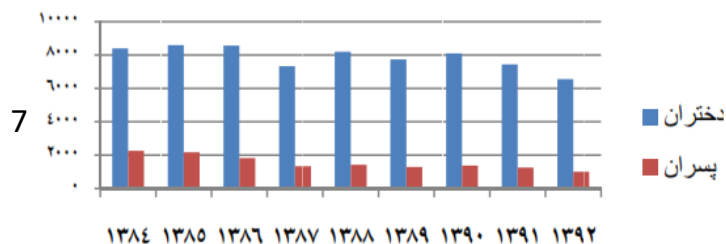
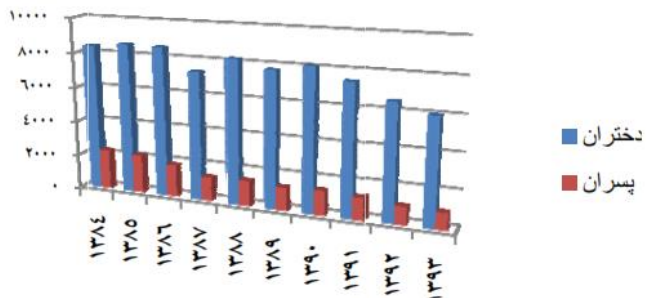

نمودار 9. میزان ازدواج زیر سن 18 سال در استان آذربایجان غربی

نمودار 10. میزان طلاق زیر سن 18 سال در استان آذربایجان غربی

نسبت نرخ ازدواج زودهنگام زیر 18 سالگی به نسبت کل ازدواج های استان در یک مقیاس ده ساله همواره مابین 30 الی 40 درصد بوده است. نتایج تحلیل داده ها حاکی از آن است که ازدواج زیر 18 سال در استان آذربایجان غربی، با تفاوت عمیقش میان دختران و پسران در بازه ده ساله رو به کاهش است شمار دخترانی که زیر 18 سال ازدواج می کنند به شدت بالاتر از شمار پسران است.

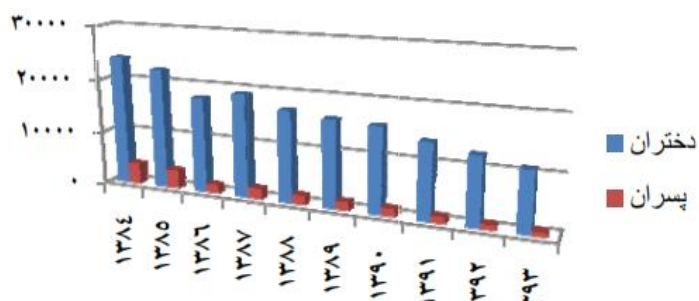
6- استان هرمزگان

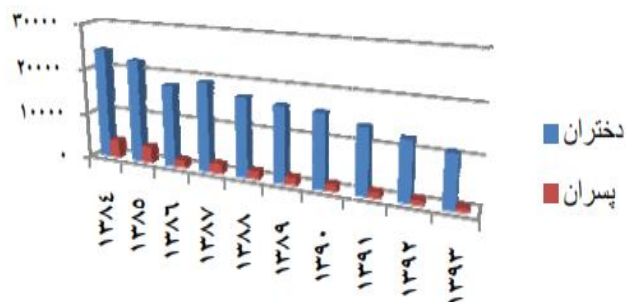
نمودار 12. میزان طلاق زیر سن 18 سال در استان هرمزگان

ازدواج کودکان هرگز کمتر از 30 درصد ازدواج های کل استان هرمزگان نبوده است. براساس نمودارها و همخوان با داده های بدست آمده از دیگر استان ها، استان هرمزگان نیز دارای روند نزولی نرخ ازدواج زودهنگام کودکان می باشد. اما تفاوت های جنسی هنوز بالا است و بیشترین کودک همسری در میان دختران است. در مقابل درصد های طلاق در استان افزایش یافته است. دختران زیر 18 سال به زنان مطلقه تبدیل شده و این روند هر ساله رو به رشد نهاده است

7- استان اصفهان

نمودار 13. میزان ازدواج زیر سن 18 سال در استان اصفهان

نمودار 14. میزان طلاق زیر سن 18 سال در استان اصفهان

در استان اصفهان نرخ کودک همسری بصورت سالانه بین 20-40 درصد از ازدواج کل را در برمی گیرد. نمودارها نماینگر رواج ازدواج زودهنگام کودکان در دهه ی اخیر می باشد. همانطور که ملاحظه می شود نرخ تفاوت بر مبنای جنسیت بدین معنی است که کودک همسری در میان دختران بیشتر از پسران است. بررسی ها کاهش نرخ ازدواج کودکان را در بازه ده ساله نشان میدهد. در مقابل نرخ طلاق نیز در چشم انداز دهه اخیر ترسیم شده است. بدیهی است که نرخ طلاق هر سال تغییر می کند اما نه در یک روند ثابت.

بر اساس نمودارهای فوق می توان بیان کرد روند ازدواج کودکان رو به کاهش است اما این موضوع جای سوال دارد چرا این میزان از ازدواج کودکان در ایران رواج دارد. بر اساس افزایش کمپین های اطلاع رسانی و توسعه آگاهی مردم با توجه به دسترسی آسان به اینترنت و شبکه های مجازی و برگزاری کنوانسیون های بین المللی و حقوق بشری برای مبارزه با کودک همسری و اطلاع رسانی از آسیب های این معضل اجتماعی، چرا باید در کشور ایران رواج کودک همسری به این میزان باشد. آمار رسمی و دولتی ایران حاکی از این است که سالانه ده ها هزار دختر و پسر زیر سن 18 سالگی توسط خانواده هایشان وادار به ازدواج می شوند. شمار واقعی این کودکان در حقیقت بالاتر از این آمارهاست. برخی از خانواده ها در ایران ازدواج سنین پایین را ثبت نکرده و یا به صورت غیرقانونی به ثبت می رسانند. در ایران بنا بر آمار موجود از سال 1385 تا نیمه اول سال 1394 تعداد 890 هزار دختر زیر 18 سال ازدواج کرده اند که در این بین دخترانی نیز بوده اند که زمان ازدواج شان زیر 10 سال بوده است. همچنین در 9 ماه اول سال 1395 29.710 دختر زیر سن 18 سالگی

ازدواج کرده اند. این نوع ازدواج در خانواده های ایرانی در نتیجه ریشه دار شدن فقر و میل والدین به کنترل روابط دخترانشان بوده است. یافته های تحقیق پیشین نگارنده باب ازدواج زود هنگام در ایران نشان می دهد که فقر، تحصیلات پایین و کم سواد، حمایت قانونی، فشارهای اجتماعی و نگاه مرسالارانه و باورهای سنتی و مذهبی از عوامل اصلی تداوم کودک همسری در ایران است. در اینجا موضوع حمایت قانونی و حقوقی از کودک همسری از اهمیت ویژه ای برخوردار است بخصوص زمانی که از سوی مذهب رسمی مورد حمایت قرار گرفته است.

در گفتار بعدی به بررسی سن ازدواج در حقوق و قانون ایران می پردازیم و بر اساس یافته های میدانی و میزان آسیب های ازدواج زود هنگام، ضرورت بازنگری در قوانین ایران در باب سن ازدواج را تشریح خواهیم نمود.

گفتار سوم: کودک همسری، میراث قانون ناقص سن ازدواج

نهاد ازدواج یکی از قدیمی ترین نهادها در اجتماعات مختلف بشری است، هر چند که قانونمند کردن آن امری متاخر است و به قدمت خود این نهاد نمی رسد. امروزه برای قانونمندی این نهاد، دولت ها با لحاظ شرایط و مواعی، محدودیت هایی را بر آن بار می کنند. اعلامیه حقوق بشر مصوب 1984 در ماده 16 مقرر می دارد مردان و زنان در ازدواج و انحلال آن از حقوق برابر برخوردارند و همسران آینده هر دو باید به ازدواج رضایت کامل و آزادانه داشته باشند. بند دوم ماده ۲۳ میثاق حقوق مدنی و سیاسی حق ازدواج را مختص مردان و زنانی می داند که سن ازدواج رسیده اند. سن ازدواج در اعلامیه جهانی حقوق بشر همان سن بلوغ است که هم سن بلوغ قانونی و هم سن بلوغ جسمی را در بر می گیرد. بر اساس مفاد کنوانسیون حقوق کودکان⁸، کودک به کسی اطلاق می شود که در سنین تولد تا هجده سالگی قرار دارد. اما در برخی کشورها این سن بسته به قوانین خاص آن کشور متغیر است. صندوق جمعیت سازمان ملل⁹ ازدواج کودکان را به هر نوع ازدواج در زیر سن 18 سال قبل از اینکه دختر به لحاظ جسمی و روانی آمادگی پذیرش مسئولیت های زناشویی و بچه داری را داشته باشد، اطلاق می کند (احمدی، 1395). بند دوم ماده 16 عهدنامه رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان مصوب 1979 مقرر می دارد: " نامزدی و ازدواج کودک اثر حقوقی ندارد و دولت ها باید حداقل سن ازدواج را تعیین و ثبت رسمی ازدواج الزامی است". کمیته رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان در تفسیر عمومی شماره 21 خود تحت عنوان «برابری در ازدواج و روابط خانوادگی» پیشنهاد می کند سن ازدواج برای مردان و زنان 18 سال باشد. طبق همین توصیه نامه عمومی در اعلامیه برنامه کاری وین که در کنفرانس جهانی حقوق بشر در وین (1993) تصویب شد و از دولت ها خواسته شد قوانین و مقررات موجود را اصلاح و سنت ها و رویه های تبعیض آمیز و مضر برای کودکان دختر را لغو کنند. بند 2 ماده 16 و سایر مواد حقوق کودک، دولت های عضو را از تجویز و اعتبار بخشیدن به ازدواج افراد زیر سن 18 سال را منع می کند. در سال 2010 بر اساس اعلام سازمان ملل متحد، 158 کشور حداقل سن ازدواج را 18 سال و بیشتر و 29 کشور زیر 18 سال تعیین کرده اند. چهار کشور (عربستان، مالدیو، گامبیا و سودان) در جامعه بین المللی حداقل سن ازدواج را تعیین نکرده اند. ایران در بین کشورهای جهان بعد از گینه (12 سال) پایین ترین سن ازدواج برای دختران یعنی 13 سال را پذیرفته است؛ البته ازدواج دختران کمتر از 13 سال و پسران کمتر از 15 سال با اذن ولی و به شرط مصلحت مولی علیه و با مجوز دادگاه امکان پذیر است. در این خصوص وضعیت ایران شبیه به کشورهایایی است که حداقل سن ازدواج را مشخص نکرده اند!

⁸ . Convention of Rights of the Child

⁹ . UNFPA

در سال 1313 قانون گذار ایران ماده 1041 قانون مدنی¹⁰ را تدوین و تصویب نمود که به موجب آن حداقل سن دختران 15 سال و برای پسران 18 تعیین کرده بود. در ماده 3 اصلاحی قانون راجع بع ازدواج مصوب 1316 نیز آمده بود: «هر کس بر خلاف مقررات ماده 1041 ق م با کسی که هنوز به سن قانونی برای ازدواج نرسیده است، مزاجت کند به شش ماه تا دو سال حبس تادیبی محکوم خواهد شد. در صورتی که دختران به سن 13 سال تمام نرسیده باشد، لااقل به دو تا سه سال حبس تادیبی محکوم می شود و در هر مورد ممکن است علاوه بر مجازات حبس، به جزای نقدی محکوم گردد و اگر در اثر ازدواج منتهی به نقص یکی از اعضا یا مرض دائم زن گردد، مجازات زوج از 5 تا ده سال حبس با اعمال شاقه است و اگر منتهی به فوت زن شود مجازات زوج حبس دائم با اعمال شاقه است. عاقد و خواستگار و سایر اشخاص که در جرم شرکت داشته اند نیز به همان مجازات یا مجازاتی که برای معاون جرم مقرر است، محکوم می شوند». به موجب ماده 23 قانون حمایت از خانواده¹¹ در سال 1353 سن ازدواج برای دختران 18 سال و برای پسران به 20 سال افزایش یافت و گواهی دادگاه در صورت وجود مصلحت فقط برای دختران به 15 سال کاهش می یافت در ادامه ماده آمده است «زن یا مردی که برخلاف مقررات این ماده، با کسی که هنوز به سن قانونی برای ازدواج نرسیده است، مزاجت کند، حسب مورد به مجازات‌های مقرر در ماده 3 قانون راجع به ازدواج مصوب ۱۳۱۶ محکوم خواهد شد». در اصلاحات سال 1361، قانون مدنی ماده 1041 مبنی بر ممنوعیت ازدواج کودکان مغایر شرع تشخیص داده شد و نکاح قبل از بلوغ به شرط رعایت مصلحت توسط ولی طفل جایز شناخته شد. در قانون جدید به اجازه دادگاه نیازی نبود. ماده 3 قانون راجع به ازدواج مصوب 1316 نیز با تصویب ماده 646 قانون مجازات اسلامی مصوب 1375 نسخ گردید. به موجب این ماده: «ازدواج قبل از بلوغ بدون اذن ولی ممنوع است. چنانچه مردی با دختری به حد بلوغ نرسیده و بر خلاف مقررات ماده 1041 قانون مدنی و تبصره ذیل آن ازدواج نماید، به حبس تعزیری از شش ماه تا دو سال سال محکوم می گردد» برای عاقد و خواستگار و موارد نقص عضو یا فوت ناشی از تزویج بر خلاف مقررات ماده 1041 قانون مدنی ضمانت اجرایی پیش بینی نشده است. طرح اصلاح ماده 1041 ق م در سال 1381 تقدیم مجلس شد و نهایتاً بر اساس مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام در اول تیر 1381 این ماده به این شکل تغییر یافت: «عقد نکاح دختر قبل از رسیدن به سن 13 سال تمام شمسی و پسر قبل از رسیدن به سن 15 سال تمام شمسی منوط است به اذن ولی به شرط مصلحت با تشخیص دادگاه صالح»

همانطور که بیان شود 9 الی 13 سال برای دختران حداقل سنی ازدواج در قانون ایران می باشد. در این سن اگر این کودک را در حال تحصیل فرض کنیم در کلاس سوم ابتدایی - ششم ابتدایی در نظام آموزشی قرار دارد. در این سن کودک یا دختر خردسال باید در جایگاه مادر، همسر و عروس قرار بگیرد. این حداقل سن با توجه به شرایط اجتماعی زمان حاضر که کودک از هیچ گونه مهارت زندگی و بلوغ فکری و روانی برخوردار نیست نمی تواند مبنای سن ازدواج قرار بگیرد. خشونت خانگی، بارداری زود هنگام و خطرات آن برای سلامت جسمی و روحی مادر و کودک، مسئولیت های مادری که خود کودک در این سن به مادر احتیاج دارد، گسترش طلاق و کودک بیوه گی، افسردگی، خودکشی، فرار، روسپیگری، اعتیاد، محرومیت های اقتصادی و اجتماعی،

10 . نکاح اناث قبل از رسیدن به سن ۱۵ سال تمام و نکاح ذکور قبل از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام ممنوع است. معذک در مواردی که مصالحی اقتضا کند، با پیشنهاد مدعی العموم و تصویب محکمه، ممکن است استثناء معافیت از شرط سن اعطا شود. ولی در هر حال این معافیت نمی تواند به انائی داده شود که کمتر از ۱۳ سال تمام و به ذکوری شامل شود که کمتر از ۱۵ سال تمام دارند

11 . ازدواج زن قبل از رسیدن به سن ۱۸ سال تمام و مرد قبل از رسیدن به سن ۲۰ سال تمام، ممنوع است. معذک، در مواردی که مصالحی اقتضا کند، استثنائاً در مورد زنی که سن او از ۱۵ سال تمام کمتر نباشد و برای زندگی زناشویی استعداد جسمی و روانی داشته باشد، به پیشنهاد دادستان و تصویب دادگاه شهرستان ممکن است، معافیت از شرط سن اعطا شود.

زنانه شدن فقر و گسترش انحرافات اجتماعی، همگی از نتایج و پیامدهای ازدواج زودهنگام بویژه دختران است. بنابراین سن ازدواج باید تغییر یابد و حداقل به سن 15 سال افزایش یابد. نتایج تحقیقات متعدد نشان داده است که ازدواج در سنین پایین نه تنها آسیب های فردی، بلکه اجتماعی را افزایش می دهد. علل ازدواج زود هنگام فرهنگی و اجتماعی می باشد. اما مهم ترین دلیل رواج آن حمایت قانونی از آن می باشد. تا زمانی که مجازات کیفری برای آن تعیین نشود و حداقل سن ازدواج افزایش نیابد، تمام تلاش های برای جلوگیری از این نوع آسیب ها بی ثمر خواهد بود.

در برخی از قوانین ایران مانند ماده 1210 قم که مربوط به اهلیت متعاملین می باشد به رشد و رشید بودن شخص می پردازد. در این ماده سن 18 سالگی را به عنوان سنی که شخص بلوغ فکری و جسمی دارند به صورت مستتر، معرفی می نماید. بر اساس ماده 1210 قم رشید به فردی گفته می شود که می تواند در اموال و حقوق مالی خود تصرف کند یعنی این اختیار و اراده را دارد که اموال خود را مورد نقل و انتقال قرار دهد و در عمل رویه قضایی را سن 18 سالگی را به عنوان سن رشد تعیین می کند این رویه از سویه دفاتر اسناد رسمی، بانک ها و موسسات مالی و نیز مورد تبعیت قرار گرفته است. و این سن را مبنای اهلیت شخص می دانند. بنابراین نظام حقوقی ایران بر این است که افرادی را که به سن 18 سال تمام شمسی رسیده اند، رشید فرض کرده و اعمال حقوقی ایشان را صحیح تلقی می کند (شکری، 1387). رویه قضای کلی کشور سن 18 سال را برای اهلیت بصورت مستتر بیان می کند، اما اهلیت شخص برای ازدواج 13 سالگی تعیین می شود. چگونه کسی که عقل معاش ندارد و در قانون ایران غیر رشید یا صغار خوانده می شود فقط با شرط بلوغ جسمی می تواند ازدواج کند. ازدواج علاوه بر بلوغ جسمی نیازمند بلوغ فکری و روانی و داشتن حداقل شرایط مالی و شغلی نیز می باشد و باید شخص اهلیت و رشادت (رشید بودن) و عقل معاش داشته باشد که زندگی خانوادگی را تامین کند. با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی کشور کودک 13 ساله و 15 ساله نه تنها نمی تواند زندگی خانوادگی را مدیریت کند بلکه نمی تواند وظایف زندگی شخصی خودش را بدون حمایت والدین انجام دهد. بدیهی است که در شرایط اقتصادی کنونی کشور، معیشت و برآورده کردن نیازهای مالی خانواده خارج از اهلیت کودک 13 یا 15 ساله است بنابراین ضرورت دارد در قوانین سن ازدواج بازنگری موشکافانه و دقیقی شود.

از سوی دیگر بر اساس کنوانسیون حقوق کودک، ازدواج زیر 18 سال غیر قانونی می باشد و کشورهایی که به عضویت کنوانسیون حقوق کودک در آمده اند باید به تعهد خود پایبند باشند. دولت جمهوری اسلامی ایران در شمار دولت های عضو کنوانسیون است. نماینده دائم دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمان ملل متحد در تاریخ 5 سپتامبر سال 1990 میلادی برابر با تاریخ 14 شهریور 1369 هجری شمسی مبادرت به امضای کنوانسیون حقوق کودک نمود. مجلس شورای اسلامی نیز نهایتاً در اسفند سال 1372 طی ماده واحده ای آن را تصویب کرده و این کنوانسیون در تاریخ 13 ژوئیه 1994 برای ایران لازم الاجرا گردید. ایران در مسیر توسعه و جهانی شدن گام بر می دارد و باید برای دستیابی به توسعه پایدار و کسب جایگاه برتر در میان سایر کشورها به تعهدات بین المللی خود عمل کند. علی رغم اینکه ایران از امضا کنندگان کنوانسیون حقوق کودک می باشد اما در عمل از آن پیروی نمی کند و این خود برای ایران در جایگاه بین المللی، نوعی تنزل و وجهه منفی اجتماعی می باشد. بر این مبنا جمهوری اسلامی ایران برای دستیابی به یک جایگاه اجتماعی مناسب در سطح بین المللی با اجرای تعهدات کنوانسیون های بین المللی از جمله کنوانسیون حقوق کودک، می تواند گام های مهمی در جهت توسعه و ارتقای اجتماعی در سطح بین المللی را کسب نماید.

بحث و نتیجه گیری

درصد قابل توجهی از کودکان و نوجوانان در ایران زیر سن 18 سالگی ازدواج می کنند. در خصوص پدیده کودک همسری در ایران اطلاعات اندکی در دست است. از آنجا که بسیاری از موارد ازدواج کودکان ثبت نمی شوند، تعیین کمیت رواج این پدیده در ایران دشوار است. آنچه اوضاع را وخیم تر می کند این است که در مناطق روستایی گاهاً تولد نیز ثبت نمی شود و این امر تعیین سن دقیق فرد در زمان ازدواجش را غیر ممکن می سازد. با این حال شکی نیست که رسم کودک همسری در ایران در سراسر 31 استان آن رواج دارد. مهم است به خاطر داشته باشیم که ازدواج زود هنگام کودکان یک پدیده صرفاً زنانه نیست بلکه ازدواج پسران بسیار جوان در جوامعی که ازدواج زود هنگام به لحاظ اجتماعی مقبول و معمول است را نیز شامل می شود. در اینجا توجه به تناقض روند های ازدواج در ایران جالب توجه است، روند ازدواج در ایران یک مقیاس دو قطبی است. در یک طرف این قطب، جمعیت جوان و فعال قرار دارد که ازدواج را به میان سالی به تاخیر می اندازد و در طرف دیگر قطب، به دختران و پسران خردسالی می رسیم که هدف یا قربانیان کودک همسری هستند. بر اساس یافته پژوهشی و میدانی میزان کودک همسر در ایران رایج می باشد. نگارنده در پژوهشی میدانی در هفت استان (1 خراسان رضوی، 2 آذربایجان شرقی، 3 خوزستان، 4 سیستان و بلوچستان، 5 آذربایجان غربی، 6 هرمزگان و 7 اصفهان که بیشترین فروانی ازدواج و طلاق زود هنگام را داشته اند بیان می کند که مهم ترین علل ازدواج زود هنگام در ایران فقر، تحصیلات پایین و کم سواد، حمایت قانونی، فشارهای اجتماعی و نگاه مرسالارانه و باورهای سنتی و مذهبی می باشد. حمایت قانونی و قضایی از عوامل اصلی تداوم کودک همسری و ازدواج زود هنگام در ایران است. نوعروسانی که خود هنوز کودک هستند میراث قوانین ناقص و قدیمی می باشند که باید در آنها به جدیت بازنگری شود. ازدواج زود هنگام برای هر دو جنس اطلاق می شود اما واقعیت جامعه دال بر این است که این پدیده برای دختران بیشتر آسیب زا و خطرناکتر می باشد. از آثار ازدواج زود هنگام می توان به افزایش طلاق، کودک بیوه یگی، رشد کودکان بی سرپرست و بد سرپرست، سوء استفاده جنسی از دختران، تداوم چرخه فقر و فحشا، افزایش بیماری های جسمی و جنسی و روحی برای دختران می باشد. زمانی که قوانین شرعی و حقوقی از پدیده ازدواج زود هنگام با تعیین حداقل سن ازدواج 9 الی 13 سالگی برای دختران و 15 سالگی برای پسران حمایت می کنند، سایر عوامل فرهنگی و اجتماعی تشدید می شود و این پدیده و آسیب اجتماعی در جامعه تداوم پیدا می کند و تلاش های نهاد های غیر دولتی و کمپین های اطلاع رسانی و کمیته های حقوق بشری بدون نتیجه خواهد ماند. بدیهی است کودکان در سنین 13 - 15 ساله با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی جامعه بر اساس سایر مواد قانونی از جمله قانون 1210 قم اهلیت و شرایط رشید بودن را ندارند و از عقل معاش برخوردار نیستند و بر اساس رویه قضایی که بصورت مستتر پذیرفته شده سن 18 سالگی سنی است که فرد ویژگی رشد و رشید بودن را کسب می کند. بنابراین با توجه به چنین قوانینی می توان استدلال نمود که قانون حداقل سن ازدواج نیز می تواند تغییر نماید. از سوی دیگر ایران در کنوانسیون حقوق کودک عضویت دارد، با توجه به هجمه های اخیر به جمهوری اسلامی ایران و اسلام هراسی که در صحنه بین المللی گسترش پیدا کرده است، ایران با رعایت قوانین حقوق بشر و اجرای تعهدات کنوانسیون های بین المللی از جمله حقوق کودک می تواند جایگاه اجتماعی بالاتری را کسب نماید و در راه توسعه پایدار گام های موثری بر دارد. بر این مبنا توجه به آثار فردی و اجتماعی ازدواج زود هنگام بویژه برای دختران پیشنهاد می شود در قوانین اساسی ایران تجدید نظر شود و حداقل سن ازدواج بویژه برای دختران افزایش یابد. افزایش حداقل سن ازدواج و تغییر قوانین در این زمینه تنها راهکار مبارزه و مقابله با ازدواج زود هنگام نیست اما از مهم ترین عوامل پیشگیری و مقابله با ازدواج زود هنگام می باشد. راهکارهایی مانند افزایش سن قانونی ازدواج به 18 سال، تغییر و اصلاح

قوانین صیغه محرمیت (ازدواج موقت)، بستر سازی فرهنگی و آموزشی، ثبت دقیق ازدواج ها، جدیت دولت و همگانگی سازمانهای مرتبط برای مقابله با کودک همسری، تحصیل اجباری و رایگان بویژه در مناطق محروم، افزایش آگاهی از عواقب و مضرات کودک همسری از طریق رسانه های جمعی و تکنولوژی های جدید، حمایت قضایی و قانونی از سوی قوه قضایه برای غیرقانونی کردن کودک همسری و تعیین مجازات های سنگین برای بانیان آن و در نهایت استفاده از شخصیت های روحانی و مذهبی به عنوان مهم ترین عامل های تغییرات اجتماعی در ایران برای مقابله با ازدواج کودکان می باشد. تلاشهایی اخیر فراکسیون زنان مجلس برای افزایش سن ازدواج دختران به 15 سال و پسران به 18 سال در چهارچوب ماده 1041 با وجود آوردن رای بالا در صحن مجلس در کمیسیون قضایی مجلس رد شد و با وجود تلاشها و مطالبه گردی بی سابقه نمایندگان مجلس و جامعه مدنی تا کنون به جریان انداختن این لایحه و تبدیل آن به قانون/اصلاح ماده 1041 به جایی نرسیده است و این به خودی خود نشان از پیچدگی و در الویت نبودن مطالبات جنیست محور و نگاه متفاوت جامعه و حاکمیت به موضوع کودکان و سن کودکی است.

درباره نویسنده

کامیل احمدی مردم‌شناس اجتماعی و پژوهشگر، برنده جایزه "ناموس" در دانشگاه حقوق لندن از بنیاد حقوق زنان (IKWR) و برنده جایزه "صلح" بنیاد جهانی صلح زنان بخش ادبیات و علوم انسانی در دانشگاه جورج واشنگتن است. پژوهش های کامیل احمدی درباره توسعه اجتماعی و بین مللی، اقلیتها و مسائل مرتبط با جنسیت می باشد. پژوهش های قبلی وی به زبانهای انگلیسی، ترکی استانبولی، فارسی و کوردی با این عنوان چاپ شده اند: "نگاهی دیگر به شرق و جنوب شرق ترکیه" (نگاهی مردم شناسی به اداب و رسوم مزوپوتامیا) Etkim press, Istanbul, Turkey 2009 " به نام سنت" (پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران) که توسط Uncut Voices Press-Oxford- 2015 و نشر شیرازه انتشار یافت. "طنین سکوت" (پژوهشی جامع در باب ازدواج زود هنگام کودکان در ایران) Nova Science Publisher, Inc., New York 2017. و کتاب "خانه ای بر روی آب" (پژوهشی جامع در باره صیغه / ازدواج موقت در ایران) توسط نشر شیرازه منتشر شد کاتب "خانه ای در سایه" (پژوهشی جامع در باب ازدواج سفید در ایران) آماده رونمایی است و پژوهشهای اخیر وی "از مرز تا مرز" پژوهشی جامع در باب هویت و قومیت در ایران و پژوهش "شهر ممنوعه" پژوهشی بر باب دگرباشان در ایران که از انان مقالاتی به فارسی و انگلیسی استخراج و چاپ شده منتظر اخذ مجوز می باشند.

منابع

- مظاهری، ع. انصاری نژاد، ف (1388). رابطه سبک های همسرگزینی با کیفیت و پایداری ازدواج، فصلنامه راهبرد فرهنگ، دوره 18، شماره 5، صص 55-72.
- سیار، ث. راهب، غ. اقلیما، م (1391). مقایسه کارکرد خانواده در ازدواج های سنتی و مدرن در زنان متأهل شهر تهران، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره چهارم و هفتم، صص 281-295.
- التجائی، ا، عزیززاده، م (1395). بررسی عوامل اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر سن ازدواج در ایران، فصلنامه جامعه شناسی فرهنگی، سال هفتم، شماره سوم، صص 1-19.
- کرد زنگنه، ر (1390). بررسی میزان و عوامل مؤثر بر ازدواج زودرس در ایران، فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره ششم، شماره اول، صص 157-178.
- مرادی، م. صفاریان، م (1391). عوامل اجتماعی و اقتصادی مرتبط با افزایش سن ازدواج جوانان، فصلنامه مطالعات جامعه شناختی جوانان، سال سوم، شماره هفتم، صص 81-108.
- ابراهیمی، ح. فخرایی، س (1394). بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با ازدواج زودرس در شهرستان نقده، فصلنامه مطالعات جامعه شناسی، سال ششم، شماره بیست و یکم، صص 93-110.
- المو، ب (1386). ازدواج زود هنگام در اتیوپی: علل و عواقب سلامتی. مرکز بین المللی تحقیق برای زنان. صندوق جمعیت سازمان ملل (1391). ازدواج زود هنگام: پایان کودک همسری، نیویورک: صندوق جمعیت سازمان ملل. موجود در : www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/MarryingTooYoung.pdf
- یونیسف (1383). آموزش. موجود در https://www.unicef.org/media/media_68116.htm تاریخ دسترسی (1395/10/7).
- یونیسف (1380). ازدواج زود هنگام: کودک همسران. موجود در <https://www.unicef-irc.org/publications/291> تاریخ دسترسی (95/10/7).
- کلاگمن جی، هانمر. اسن، تویگ. اس، حسن جی، مک کلیری سلز و سانتاماریا جی (1393). صدا و آژانس: توانمند سازی زنان و دختران برای موفقیت عموم. واشنگتن دی سی.
- یونیسف (1392). بیانیه مشترک در خصوص پایان خشونت علیه زنان و دختران. موجود در: https://www.unicef.org/media/media_68116.html تاریخ دسترسی (95/10/8)
- احمدی، کامیل. و همکاران (1395). طنین سکوت: طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره ازدواج زود هنگام کودکان در ایران، تهران: نشر شیرازه.
- احمدی، کامیل. و همکاران (1394). بنام سنت: پژوهشی جامع در باب ختنه زنان در ایران، تهران: نشر شیرازه
- شکری، فریده (1387). بررسی حقوقی سن ازدواج و رشد دختران، مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)، دوره دهم، شماره 40، صص 131-156.